

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یازدهم، شماره چهارم (پیاپی ۴۲)، زمستان ۱۴۰۱

شاپای چاپی ۲۳۲۲-۲۱۳۱ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.12.1

صفحات ۲۷۵-۲۵۱

مقاله پژوهشی

عوامل تعیین کننده سفر و رفتار گردشگران کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران

اکبر پورفرج؛ دانشیار، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
مریم نقوی*؛ دانشجوی دکتری مدیریت گردشگری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۶/۹

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۲۵

چکیده

گردشگری کشاورزی ابزاری جهت تنوع بخشی اقتصادی، حفاظت از منابع زمین، مناظر کشاورزی و دارایی های فرهنگی مقصد شناخته می شود که می تواند به عنوان یکی از راهبردهای توسعه پایدار در جوامع روستایی مورد توجه قرار گیرد. با این حال موفقیت در این زمینه مستلزم توجه به مسئله برنامه ریزی و مدیریت تقاضا برای جذب و ترغیب گردشگران علاقه مند است و این امر نیز با درک چرایی و چگونگی الگوی فرآیندهای رفتاری و تصمیم گیری سفر آنها آغاز می شود. لذا هدف از این مطالعه درک عوامل مؤثر بر نیت رفتاری گردشگران نسبت به گردشگری کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران می باشد و به منظور درک و تبیین صریح فرآیند اتخاذ تصمیمات، در پژوهش حاضر از مدل رفتار برنامه ریزی شده استفاده شده است. این پژوهش از نظر هدف، از نوع تبیینی، و بر اساس ماهیت از نوع کمی مبتنی بر مدل سازی معادلات ساختاری می باشد. جامعه آماری این پژوهش، گردشگرانی هستند که تجربه سفر به استان مازندران را داشته اند. روش نمونه گیری غیر احتمالی در دسترس بوده و داده های پژوهش نیز از طریق پرسشنامه مجازی جمع آوری شد. طبقه بندی و تحلیل داده ها نیز با استفاده از نرم افزارهای SPSS25 و SmartPLSS 3.3.3 انجام شد. در آزمون فرضیات مشخص شد که سه عامل تعیین کننده نیت رفتاری در مدل رفتار برنامه ریزی شده (نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده) تأثیر مثبت و مستقیمی بر نیت رفتاری گردشگران کشاورزی دارند. همچنین نقش تعدیل گر تجربه گذشته در رابطه بین این سه عامل با نیت رفتاری تأیید نشد. یافته های پژوهش نشان داد که اغلب گردشگران این مقصد گردشگرانی هستند که تمایل به فعالیت های تفریحی و تفرجی دارند و گردشگر تخصصی حوزه گردشگری کشاورزی نیستند؛ لذا ایجاد برند و تصویر مقصد جدیدی از مناطق روستایی استان به عنوان مقصد گردشگری کشاورزی توسط برنامه ریزان و بازاریابان مقصد توصیه می شود.

واژگان کلیدی: گردشگری کشاورزی، مناطق روستایی، نیت رفتاری، مازندران.

* naghavi.mm@gmail.com

(۱) مقدمه

گردشگری کشاورزی به عنوان نوعی از گردشگری با علائق خاص، به شکل متمایزی از فعالیت های آموزشی و تفریحی ارائه شده در مزارع و محیط های کشاورزی اشاره دارد که از دهه ۱۹۹۰ در سطح جهانی شناخته شد (Barbieri, 2019:149; Back et al, 2020:۵۷). به طور کلی، این نوع گردشگری، بخشی از گردشگری روستایی تلقی می شود (Holliday et al, 2020:4; Król, 2019:432; Roman, & Grudzień, 2021:6; Ammirato et al, 2020:3). مورد توجه روزافزون سیاست گذاران، پژوهشگران و دولتمردان قرار گرفته است (Kim et al, 2019:144; Canovi & Lyon, 2020:2). فشار رقابتی فزاینده، کشاورزان را وادار کرده تا به دنبال جایگزین های اقتصادی مناسبی باشند و منابع درآمد خود را بهبود بخشند؛ در این بین، فعالیت های گردشگری کشاورزی تا حدودی توانسته به عنوان یک راهبرد تنوع بخشی، از اقتصاد روستایی و پایداری جوامع مبتنی بر کشاورزی حمایت کند (Ammirato et al, 2020:3; Ciolac et al, 2021:6; Andéhn & L'Espoir Decosta, 2021:1282). این نوع گردشگری همچنین می تواند مانند پل و رابط عمل کند و ساکنان شهری را به کشاورزی و زندگی روستایی پیوند دهد (Barbieri et al, 2015:9)، چراکه شرایط زندگی مدرن امروزی از یک طرف و صنعتی شدن کشاورزی از طرف دیگر، منجر به فاصله و جدایی مردم از محیط روستایی و مزارع کشاورزی شده است. علاوه بر این، افزایش تحرک جهانی، ظهور جنبش های مرتبط با غذا، تقاضا برای کشاورزی و محصولات محلی را تقویت کرده است (Barbieri, 2019:150).

مناطق روستایی استان مازندران به واسطه قابلیت ها و ظرفیت های فراوان از جمله حاصلخیزی زمین و دشت های وسیع، اقلیم مناسب و برخورداری از منابع آب کافی یکی از مهم ترین قطب های کشاورزی کشور به شمار می آید (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۶)، این استان همچنین یکی از مهم ترین پربازدیدترین مقاصد گردشگری کشور نیز شناخته می شود. با این حال گونه غالب فعالیت های گردشگری در این مقصد، گردشگری باری به هر جهت و اقامتگاهی است؛ در حالی که این منطقه به دلیل برخورداری از پتانسیل ها و ظرفیت های متعدد، مستعد توسعه انواع بی شماری از گردشگری با علائق خاص از جمله گردشگری کشاورزی می باشد. افزایش جمعیت شهری و علاقه آن ها به کسب تجربه شیوه های معیشتی سنتی و همچنین تمایل به فرار از زندگی روزمره و ارتباط با طبیعت نیز، بهترین فرصت برای این نوع گردشگری در مناطق روستایی به وجود آورده است؛ بنابراین ضروری است حاکمیت گردشگری مازندران به منظور جلوگیری از گسترش روزافزون نوع ناپایدار و بدون برنامه ریزی توسعه و نگاه صرف بر منافع اقتصادی گردشگری که منجر به فروش بی رویه اراضی کشاورزی و تغییر کاربری آن شده است، با تلفیق فعالیت های دو بخش کشاورزی و گردشگری، این گونه ی پایدارتر گردشگری را برای حفظ زمین های کشاورزی منطقه و میراث و سنت های کشاورزی و روستایی تشویق و ترویج کنند. با این حال موفقیت در این زمینه مستلزم توجه به مسئله برنامه ریزی و مدیریت تقاضا برای جذب و ترغیب گردشگران علاقه مند است؛ چراکه گردشگری تاحدی یک فعالیت تقاضا محور است و برنامه ریزی برای توسعه چنین فعالیت هایی با درک چرایی و چگونگی الگوی رفتاری گردشگر آغاز می شود (ضیایی و تراب-

احمدی، ۱۳۹۶: ۷۰). دستیابی به درک صحیح از فرآیندهای رفتاری و تصمیم‌گیری سفر گردشگران، به بازاریابان و مدیران این مقصد کمک می‌کند که با ایجاد انگیزه در گردشگران برای بازدید از محیط‌های روستایی و مزارع کشاورزی، نگرش و رفتار ناپایدار فعلی اکثریت گردشگران را تغییر داده و آن‌ها را به سمت الگوی سفر پایدار سوق دهند. در این راستا هدف از این مطالعه درک عوامل مؤثر بر نیت رفتار گردشگران نسبت به گردشگری کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران است و به‌منظور درک صریح فرایند اتخاذ تصمیمات، پژوهش حاضر از مدل رفتار برنامه‌ریزی‌شده استفاده می‌کند تا با بررسی نگرش گردشگران نسبت به فعالیت‌های کشاورزی، فشار اجتماعی ادراک‌شده و توانایی افراد در فرایند تصمیم‌گیری، با آشکارسازی جنبه‌های متفاوت رفتاری، بستری مناسب برای دستیابی به اطلاعات و آگاهی لازم در خصوص رفتارهای خاص و تمایلات گردشگران نسبت به این فعالیت‌ها فراهم آورد و به‌عنوان یکی از راه‌حل‌های اساسی در طراحی راهبردهای بازاریابی، به ایجاد انگیزه برای سفر و افزایش تقاضا، جذب و حفظ گردشگران کشاورزی آینده کمک کند؛ زیرا این اقدام می‌تواند عاملی مؤثر در توسعه و موفقیت مقاصد گردشگری کشاورزی استان در درازمدت به شمار آید.

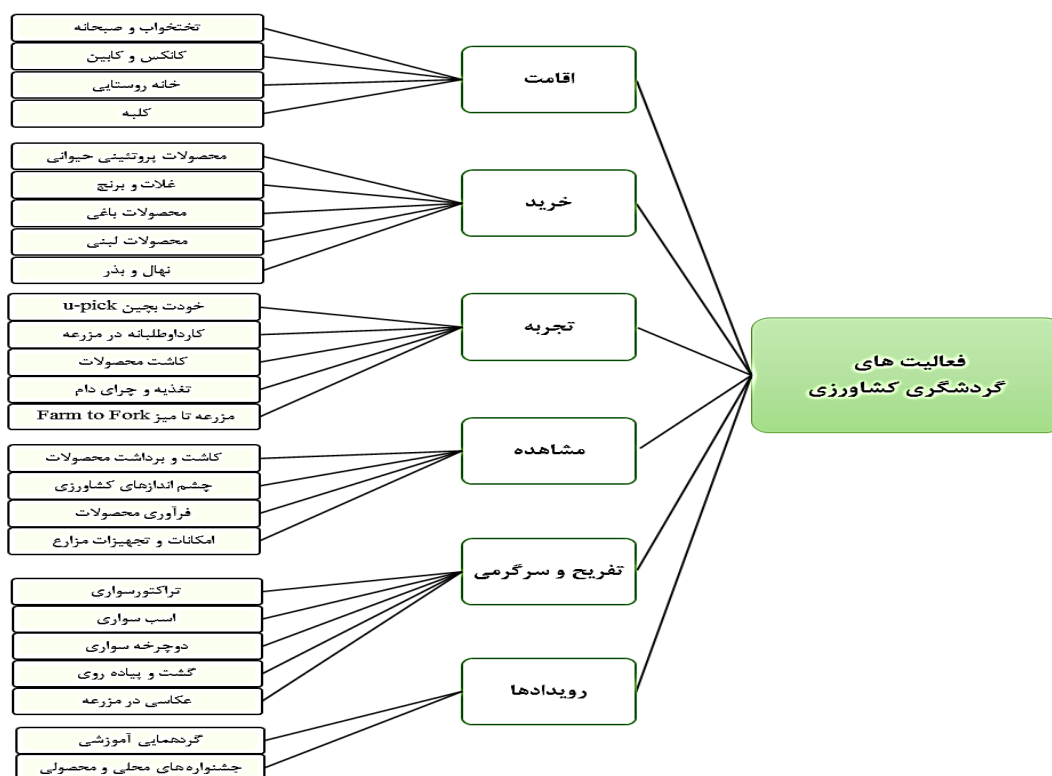
۲) مبانی نظری

گردشگری کشاورزی

از ابتدای قرن بیستم، گردشگری کشاورزی تحت عنوان میزبانی گردشگران در خانه‌های کشاورزی و یک فعالیت جانبی اضافی در مزارع کشاورزی اروپا گسترش و به‌سرعت محبوبیت پیدا کرد و به یکی از اشکال گردشگری روستایی تبدیل شد (Wojcieszak-Zbierska et al, 2020:3; Canovi & Lyon, 2020:2). این نوع گردشگری مزایایی مانند کاهش مهاجرت، بازگرداندن جمعیت به مناطق روستایی، بهبود و بهینه‌سازی زیرساخت‌ها و خدمات روستایی (آموزش، مراقبت‌های بهداشتی و حمل و نقل عمومی) (Kazmina et al, 2020:1; Canovi & Lyon, 2020:2) را به همراه داشته و نیز با تنوع بخشیدن به منابع درآمدی کشاورزان، ایجاد تولید پایدار کشاورزی، فرصت‌های شغلی جدید و محرک برای ورود سرمایه‌گذاری‌ها، نقش مهمی در افزایش رفاه و توسعه اقتصادی مناطق روستایی ایفا می‌کند (Kim et al, 2019:144; Kazmina et al, 2020:1; Suhartanto et al, 2020:1; Barbieri, 2019:149). علاوه بر این به‌عنوان ابزاری برای حفاظت از محیط‌زیست، منابع زمین، مناظر کشاورزی و دارایی‌های فرهنگی نیز شناخته می‌شود (Dewandini & Dananto, 2021:1; Brune, 2021:1).

گردشگری کشاورزی نوعی از تعطیلات در مزارع و زمین‌های کشاورزی است که در آن فعالیت‌ها، تولیدات کشاورزی، چشم‌اندازها و محیط طبیعی و فرهنگی به نمایش گذاشته می‌شود (Król, 2019:432). به عبارت دیگر چشم‌اندازهای کشاورزی به مثابه‌ی یک موزه فضای باز در نظر گرفته می‌شوند که در آن فرهنگ، آداب و رسوم و سبک زندگی معیشتی جامعه بومی در معرض دید بازدیدکنندگان قرار می‌گیرد (Ammirato et al, 2020:9). بازدیدکنندگان از مزارع و زمین‌های کشاورزی را می‌توان به دو دسته طبقه‌بندی کرد: بازدیدکنندگان هدفمند که به دنبال افزایش درک و تجربیات خود از فعالیت‌های

کشاورزی از طریق مشاهده فرایندها و یا مشارکت در فعالیت‌های عملی هستند و بازدیدکنندگان تفریحی-تفریحی که اشاره به گردشگرانی دارد که بیشتر به دنبال دریافت خدمات تفریحی و مهمان‌نوازی در محیط کشاورزی و روستایی می‌باشند (Barbieri, 2019:150). گردشگران در هنگام بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی می‌توانند طیف وسیعی از فعالیت‌ها را انجام دهند (شکل ۱):

شکل ۱. (برگرفته از Sznajder et al, 2009; Giurea, 2018; Wojcieszak-Zbierska et al, 2020)

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده^۱

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده یکی از مؤثرترین تئوری‌ها در زمینه‌ی رفتار مصرف‌کننده و پیش‌بینی نیت رفتاری در ادبیات گردشگری می‌باشد که توسط آجزن^۲ در سال ۱۹۸۵ مطرح شد (Brune, 2021:59; Soliman, 2019:3; Hasan et al, 2020:3; Su et al, 2020:1015). این تئوری نسخه بسط یافته تئوری عمل منطقی^۳ (آجزن و فیشبین^۴؛ ۱۹۸۰) است که عوامل اجتماعی (هنجارهای ذهنی) و روان‌شناختی (نگرش‌ها) را در فرایند تصمیم‌گیری مصرف‌کنندگان در نظر می‌گیرد و برای پیش‌بینی رفتارهای افراد (نه لزوماً رفتار ارادی) استفاده می‌شود (Hsu & Huang, 2012:2). تفاوت عمده بین این دو تئوری (تئوری عمل منطقی و رفتار برنامه‌ریزی شده) این است که، تئوری عمل منطقی سعی می‌کند رفتار فرد را صرفاً منطقی و ارادی در نظر بگیرد و رفتار ارادی را مستقیماً از نیت رفتاری وی پیش‌بینی

^۱ Theory of Planned Behavior (TPB)

^۲ Ajzen

^۳ Theory of reasoned action (TRA)

^۴ Fishbein

می‌کند (Hsu & Huang, 2012:2; Han, 2014:5)؛ و بر این ادعا متکی است که انسان‌ها موجودات منطقی هستند و قابلیت پردازش و استفاده از منابع اطلاعاتی (مانند تجربیات شخصی، آموزش رسمی، رسانه‌ها و تعامل با اقوام و دوستان) را دارند و از این طریق به تصمیمات رفتاری منطقی دست می‌یابند (Ulker-Demirel & Ciftci, 2020:211)؛ اما باید به این موضوع توجه داشت که انسان‌ها همیشه و دائماً، منطقی رفتار نمی‌کنند لذا در تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده سعی شده رفتاری که تحت کنترل کامل ارادی نیستند را نیز توضیح دهد (Hsu & Huang, 2012:3; Allman, 2017:22). در این تئوری پیش‌بینی رفتارهای انسانی از طریق نیت رفتاری امکان‌پذیر است (Ahmed et al, 2020:3). بر طبق فرانزوی^۱ (۲۰۰۳) نیت رفتاری "تصمیمات آگاهانه برای انجام اقدامات و رفتار خاص می‌باشد" (Han, 2014:26). آجزن (۱۹۸۵) فرض اساسی تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده را این‌گونه توضیح می‌دهد: "رفتار افراد براساس نیت آن‌ها تعیین می‌شود و به‌نوبه خود نیز تحت تأثیر سه متغیر اصلی؛ نگرش^۲، هنجارهای ذهنی^۳ و کنترل رفتاری ادراک‌شده^۴ قرار دارد" (Amoako et al, 2020:3). این سه متغیر نیز توضیح‌دهنده "نیت رفتاری" هستند و نشان می‌دهند که افراد چقدر مایل به انجام رفتاری خاص هستند و اینکه چقدر برای انجام آن تلاش می‌کنند (Meng & Cui, 2020:2; Meng et al, 2020:5). به‌عنوان یک قاعده کلی هرچه نگرش و هنجارهای ذهنی مطلوب‌تر و کنترل درک شده بیشتر باشد، نیت فرد برای انجام رفتار قوی‌تر خواهد بود و هرچه قدر نیت انجام یک رفتار قوی‌تر باشد، احتمال بروز آن بیشتر است" (Ajzen, 2020:2).

در تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده، اولین عامل تعیین‌کننده مهم، نگرش نسبت به رفتار است که منعکس‌کننده احساسات افراد در ارتباط با انجام یک رفتار می‌باشد (Soliman, 2019:3; Ahmed et al, 2021:4). نگرش‌ها به دو دلیل بسیار مهم هستند: نگرش‌ها بر افکار افراد تأثیر می‌گذارد و اغلب رفتار آن‌ها را هدایت می‌کند (Han, 2014:12). این متغیر همچنین تابعی از باورهای رفتاری و ارزیابی نتایج در نظر گرفته می‌شود؛ باورهای رفتاری، درک افراد از پیامدهای مهم انجام رفتار را توصیف می‌کند، درحالی‌که ارزیابی نتایج، ارزیابی عواقب آن است (Fishbein & Ajzen, 2011:193). یک فرد هنگام تصمیم‌گیری در مورد انجام رفتار، منافع/ هزینه‌های احتمالی ناشی از آن را ارزیابی می‌کند؛ اگر نتایج احتمالی مطلوب ارزیابی شود، فرد مایل است آن رفتار خاص را انجام دهد؛ اما اگر نتایج احتمالی نامطلوب ارزیابی شوند، فرد به احتمال زیاد آن رفتار را انجام نخواهد داد (Han et al, 2011:52).

دومین پیش‌بینی‌کننده، هنجارهای ذهنی هست که به فشار اجتماعی ادراک‌شده افراد برای درگیر شدن یا عدم انجام یک رفتار و تمایل به تبعیت اشاره می‌کند (Soliman, 2019:3). به عبارتی این عامل به‌عنوان تابعی از باورهای هنجاری و انگیزه برای تبعیت و پیروی، محسوب می‌شود. باورهای هنجاری به درک فرد از انتظارات مراجع مهم (مانند خانواده، بستگان، دوستان، همسایگان و همکاران) در مورد این‌که

¹ Franzoi² Attitude³ Subjective Norms⁴ Perceived Behavioral Control⁵ Behavioral intention

آیا رفتار باید انجام شود، مربوط می شود؛ درحالی که انگیزه به تبعیت و تمایل به تطابق با انتظارات اشاره دارد (Han, 2014:16). به طور کلی هنجارهای ذهنی با نظرات افرادی که برای یک فرد مهم و بر تصمیم گیری وی تأثیرگذار هستند، سروکار دارد (Amoako et al, 2020:3; Paul et al, 2016:125). علاوه بر مراجع مهم ذکر شده، منابع و مراجع مهم و جدیدی نوظهوری مانند رسانه های اجتماعی (فیسبوک، اینستاگرام، توییتر و ...) نیز در تصمیم گیری سفر و تمایلات رفتاری گردشگران تأثیرگذار هستند (Su et al, 2020:1017). کاربران این رسانه ها با اشتراک گذاری دانش، احساسات و تجارب ادراکی (Zhou, 2019:1) به شکل اجتناب ناپذیری الگوی تصمیم گیری رفتاری گردشگران را تغییر داده اند و تبدیل به عامل محرک نیت سفر شده اند (Aye, 2018:31). بدین ترتیب احتمالاً قصد بازدید از یک مقصد، زمانی افزایش می یابد که دیگران سفر به آن مقصد را توصیه و فرد را ترغیب به سفر کنند (Han et al, 2011:53). در مقایسه با فرهنگ های فردگرا (به عنوان مثال فرهنگ های غربی)، گردشگران در فرهنگ های جمع گرا (فرهنگ های شرقی) بیشتر تحت تأثیر و فشار محیط اجتماعی خود قرار می گیرند تا به شیوه ای پذیرفته شده از نظر اجتماعی رفتار کنند (Han, 2014:16).

کنترل رفتاری ادراک شده یک بعد غیرارادی است و به عنوان سومین عامل مهم تعیین کننده در نظر گرفته می شود (Han, 2014:17, Han et al, 2011:53). باور منعکس شده از این عامل اشاره به منابع و شانس مورد نیاز هنگام انجام یک رفتار دارد و مبتنی بر دو بخش است: مورد اول در دسترس بودن منابع مورد نیاز برای یک رفتار را نشان می دهد که شامل پول، زمان و سایر منابع می باشد و بخش دوم نشان دهنده اعتماد فرد به توانایی خود در انجام این رفتار است (Soliman, 2019:3; Ajzen, 1991:۱۸۲). بدین ترتیب وقتی کسی کنترل قوی بر منابع و فرصت های مورد نیاز برای انجام رفتار را داشته باشد، احتمالاً نیت او برای نشان دادن رفتارهای خاص قوی تر خواهد بود (Han et al, 2011:53). برخی از مطالعات پیشین در مورد رفتار انتخاب مقصد نشان می دهد هنگامی که گردشگران احساس کنند به دلیل کمبود منابع مورد نیاز (برای مثال مهارت ها، زمان و پول) کنترل چندانی بر سفر به مقصد خاصی ندارند، علی رغم نگرش های مثبت و نیز ترغیب از سوی افراد مهم زندگی شان در مورد بازدید از مقصد، قصد آن ها برای سفر کاهش می یابد (Han, 2014:17).

شواهد زیادی وجود دارد که تئوری رفتار برنامه ریزی شده برای پیش بینی نیت و رفتار در محیط های مختلف، از جمله گردشگری، مؤثرتر از تئوری عمل منطقی عمل می کند، به همین دلیل از اهمیت ویژه ای در حوزه گردشگری برخوردار است، زیرا فرایندهای تصمیم گیری پیچیده گردشگران را که منجر به انتخاب مقصد می شود توضیح می دهد (Meng & Cui, 2020; Han, 2014; Hsu & Huang, 2012; Han et al, 2010). بسیاری از مطالعات پیشین شواهد تجربی را ارائه کردند که نشان می دهد نگرش، هنجار ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده همگی بر نیت رفتاری تأثیرگذار هستند؛ مطالعات پژوهشگران در حوزه گردشگری نشان می دهد که برداشت گردشگران از این سه متغیر، بر نیت آن ها برای سفر به یک مقصد یا بازدید مجدد (Hasan et al, 2020; Soliman, 2019; Han, 2014; Hsu & Huang, 2012; Meng & Cui, 2020; Han et al, 2011; Han et al, 2017; Su et al, 2020; Hamid & Mohamad,

(2019; Lee, 2011; Hsieh et al, 2016; Joo et al, 2020) تأثیرگذار است؛ بنابراین، براساس مباحث فوق می‌توان فرضیه‌های زیر را بیان نمود:

- H1: نگرش بر نیت رفتاری گردشگران کشاورزی تأثیر مثبت و مستقیم خواهد داشت.
 H2: هنجار ذهنی بر نیت رفتاری گردشگران کشاورزی تأثیر مثبت و مستقیم خواهد داشت.
 H3: کنترل رفتاری ادراک‌شده بر نیت رفتاری گردشگران کشاورزی تأثیر مثبت و مستقیم خواهد داشت.

از زمان توسعه مدل رفتار برنامه‌ریزی‌شده، تعداد زیادی از پژوهشگران سعی کرده‌اند این تئوری را متناسب با زمینه‌های مطالعه خود تغییر داده یا بسط دهند (Su et al, 2020:1015). در مطالعات انجام‌شده در خصوص گردشگری نیز، از این ساختارهای تکمیلی استفاده شده است مانند هنجارهای شخصی (Brune, 2021; Han et al, 2016)، تصویر مقصد (Park et al, 2017)، فعالیت‌های محیط زیستی (Han et al, 2010; Chen & Tung, 2014)، خطرات ادراک‌شده (Hsieh et al, 2016)، تبلیغات شفاهی الکترونیکی (Soliman, 2019) به نظر می‌رسد گنجاندن برخی سازه‌های مرتبط با رفتار گردشگری به مدل رفتار برنامه‌ریزی‌شده، یک فرایند ضروری برای پیش‌بینی بهتر نیت رفتاری افراد است. در پژوهش حاضر نیز تلاش شده است با افزودن متغیر "تجربه گذشته"، به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر توضیح بهتری برای نیت رفتاری گردشگران به‌منظور بازدید از مقاصد گردشگری کشاورزی ارائه شود.

تجربه گذشته

تئوری‌های مرتبط با رفتار انسان معتقدند که بهترین پیش‌بینی کننده نیت رفتاری و رفتار واقعی آینده، فراوانی تعداد رفتارهای گذشته است (Lam & Hsu, 2006:592). بر طبق یافته‌های اوئلت و وود^۱ (۱۹۹۸) رفتارهای آتی یک فرد احتمالاً با توجه به رفتارهای معمول وی، اتفاق می‌افتد و برعکس اگر فرد تجربه رفتار پیشین را نداشته باشد، ممکن است برای انجام یک رفتار تا حدی به پردازش کنترل‌شده و اطلاعات نیاز داشته باشد؛ بنابراین منطقی است که عملکرد گذشته بر رفتار آینده تأثیر بگذارد (Lee, 2011:62). ادبیات گردشگری و سفر نیز نشان می‌دهد که کمیت و کیفیت تجارب گذشته گردشگران نقش مهمی در رفتار گردشگران دارد و همچنین تجربه بازدید گذشته می‌تواند بر نگرش گردشگران نسبت به مقصد، چه مثبت و چه منفی تأثیرگذار باشد (Huang & Hsu, 2009:3). ازاین‌رو درک نقش تعدیل‌گری تجربه گذشته مهم است زیرا تجربه گذشته متغیری نیست که توسط بازاریابان گردشگری و مدیران مقاصد کنترل شود، بنابراین آن‌ها می‌توانند با بررسی نگرش‌ها، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک‌شده گردشگران باتجربه و فاقد تجربه که نیت سفر دارند، به درک مناسبی از این دو گروه دست یابند و با توجه به نتایج به برنامه‌ریزی و بازاریابی مناسب اقدام کنند (Hsieh et al, 2016:727). بنابراین، این مطالعه درصدد است اثر تعدیل‌کنندگی تجربه بازدید گذشته در این دو گروه را بررسی کند. نتایج تحلیل‌ها در مطالعات گردشگری نشان می‌دهد که تجربه بازدید گذشته بر رابطه بین نگرش، هنجارهای

¹ Ouellette & Wood

ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده و رفتارهای آینده گردشگران تأثیرگذار است (Hsieh et al, 2016; Han et al, 2017). از این رو فرضیه‌های زیر بیان می‌شوند:

H4: تجربه گذشته، رابطه بین نگرش و نیت رفتاری را تعدیل می‌کند.

H5: تجربه گذشته، رابطه بین هنجارهای ذهنی و نیت رفتاری را تعدیل می‌کند

H6: تجربه گذشته، رابطه بین کنترل رفتاری ادراک شده و نیت رفتاری را تعدیل می‌کند.

در ادبیات گردشگری، مطالعات قابل توجهی در خصوص پیش‌بینی رفتار و نیت رفتاری گردشگر صورت گرفته که عمدتاً بر مبنای مدل تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده انجام شده است. بیشتر مقالات انجام شده اغلب به‌طور کلی نیت رفتاری گردشگران را بررسی کرده‌اند؛ اما در خصوص بحث گردشگری کشاورزی تاکنون پژوهشی به‌طور خاص انجام نشده است. در ذیل به ذکر چند مورد از آن‌ها پرداخته می‌شود.

برون^۱ و همکاران (۲۰۲۱) با استفاده از مدل رفتار برنامه‌ریزی شده مطالعه‌ای در خصوص تأثیر تجربیات کشاورزی گردشگری بر رفتار مصرف‌کنندگان نسبت به غذاهای محلی انجام دادند که می‌توان آن را تنها پژوهش انجام گرفته در خصوص نیت رفتاری گردشگری کشاورزی قلمداد کرد. آن‌ها دریافتند تجربیات کشاورزی گردشگری به‌طور مؤثری قصد مصرف‌کنندگان برای خرید غذای محلی و بودجه اضافی برای خرید آن را افزایش می‌دهد. سو^۲ و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی در خصوص گردشگران علاقه‌مند به غذاهای خاص انجام دادند و با افزودن دو متغیر "انگیزه گردشگری غذایی" و "محیط و مقاصد غذایی" به مدل رفتار برنامه‌ریزی شده، مفاهیم و مدل جدیدی را برای سازمان‌های بازاریابی مقصد برای ترویج سفرهای غذایی آینده ارائه دادند. سلیمان^۳ (۲۰۱۹) در مطالعه خود مدل گسترده‌ای از تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده که شامل ساختارهای عمده در بازاریابی گردشگری (یعنی انگیزه سفر، تبلیغات شفاهی الکترونیک، تصویر مقصد و آشنایی با مقصد) به منظور پیش‌بینی نیت گردشگران از بازدید مجدد از مصر را ارائه داد که قدرت تصویری محکمی برای درک مناسب از نیت آن‌ها نشان می‌دهد. شی^۴ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهش خود به بررسی رابطه تعدیل‌کننده "تجربه بازدید قبلی" بروی سه متغیر پیش‌بینی کننده نیت رفتاری پرداختند؛ نتایج نشان داد تجربه بازدید قبلی گردشگران، تأثیر نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده بر رفتارهای آینده گردشگران را افزایش می‌دهد. چین^۵ و همکاران (۲۰۱۲) با افزودن رفتار گذشته و انگیزه سفر به این تئوری به بررسی پیش‌بینی نیت رفتاری در انتخاب اقامتگاه ساحلی در ویتنام پرداختند و دریافتند تمامی متغیرها اثر قابل ملاحظه‌ای بر نیت رفتاری گردشگران داشتند. حیدری و همکاران (۱۴۰۱) با بررسی درک نگرش گردشگران به گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی در مناطق روستایی شهرستان تنکابن، دریافتند منطقه مورد مطالعه از جاذبه‌های مورد نیاز برای برنامه‌ریزی گردشگری کشاورزی برخوردار بوده و نیز متغیر اصالت نسبت به سایر متغیرها

¹ Brune

² Su

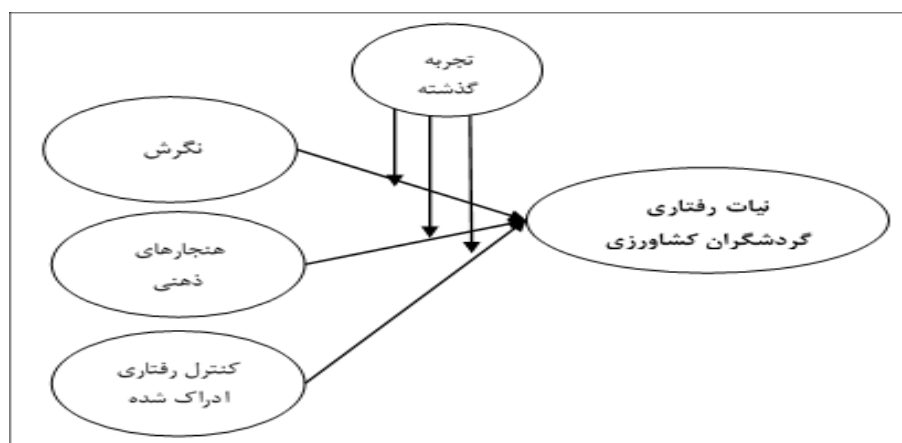
³ Soliman

⁴ Hsieh

⁵ Chien

(اقامت و جاذبه) بیشترین تأثیر را بر نگرش گردشگران به این نوع گردشگری داشته است. مرادی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود به بررسی گونه‌شناسی تقاضای محصول و خدمت در گردشگری کشاورزی از سوی گردشگران پرداختند و دریافتند بیشترین تقاضای محصول گردشگری مربوط به استراحت (فرار از سروصدای شهر)، آب‌وهوای مطلوب، رضایتمندی از خدمات، چشم‌اندازهای کشاورزی و پیاده‌روی در مزارع می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد در روستاهای شهرستان محلات جهت‌گیری غالب گردشگران به سمت گونه تفریح گردشگری کشاورزی می‌باشد. ورمیاری و همکاران (۱۳۹۵) با بررسی بازار گردشگری و انگیزه‌های گردشگران در انتخاب مقاصد گردشگری کشاورزی نشان دادند از دیدگاه گردشگران انگیزه‌هایی مانند بهره‌مند شدن از هوای پاکیزه، تماس با طبیعت، استراحت، تمدد اعصاب و لذت بردن از تعطیلات خانوادگی در فضایی آرام بیشترین اولویت را دارا هستند و همچنین نتایج تحلیل مؤلفه‌های اثرگذار و انگیزشی در انتخاب مقصد گردشگری کشاورزی حاکی از آن است که همراهی با خانواده در طبیعت، یادگیری و صرف هزینه کمتر و خودشکوفایی و تغییر، از مهم‌ترین عوامل در انتخاب مقصد گردشگری کشاورزی بوده‌اند.

بررسی پیشینه پژوهش به‌طور کلی نشان می‌دهد مطالعات اندکی در خصوص نیت رفتاری گردشگران کشاورزی صورت گرفته که عمدتاً به بررسی نیت خرید محصولات یا غذای محلی پرداخته‌اند و به‌ندرت در خصوص نیت رفتاری گردشگران، به‌منظور بازدید از محیط‌های کشاورزی، تأثیر نگرش‌های مثبت و منفی آن‌ها، مرجع‌های خاص مثل خانواده، دوستان، همکاران و یا حتی بازخورد مطالب به اشتراک گذاشته‌شده در رسانه‌های اجتماعی توسط آن‌ها، حس اطمینان و توانایی مالی و زمانی و حتی تجربه بازدید قبلی آن‌ها در پیش‌بینی رفتار آینده گردشگران بحث شده است. بدین ترتیب این پژوهش درصدد است تأثیر سه متغیر (نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک‌شده) بر نیت رفتاری گردشگران در محیط‌ها و مزارع کشاورزی و همچنین افزودن متغیر تعدیل‌کننده تجربه گذشته بازدید به مدل رفتار برنامه‌ریزی‌شده، مدلی برای پیش‌بینی بهتر، شکل‌گیری و تصمیم‌گیری رفتار خاص گردشگران ایجاد کند. درنهایت پس از بررسی ادبیات و مطالعات تجربی پیشین، مبتنی بر مسئله‌ی پژوهش حاضر و بسط فرضیه‌ها، مدل مفهومی به‌صورت شکل (۲) ارائه می‌گردد.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

(۳) روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، از نوع تبیینی و بر اساس ماهیت از نوع کمی مبتنی بر مدل سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی می باشد. جامعه ی آماری پژوهش، گردشگرانی هستند که تجربه سفر به استان مازندران و مناطق روستایی آن را داشتند. با توجه به استفاده از مدل سازی معادلات ساختاری و دستورالعمل برآورد نمونه در این خصوص (نسبت پاسخ دهندگان به تعداد متغیرهای مشاهده شده (گویه های پرسشنامه) باید ۲۰ به ۱ باشد) (میرتقیان رودسری، ۱۳۹۸: ۱۳۰)، از آنجایی که تعداد گویه های پرسشنامه ۱۱ مورد است، تعداد نمونه آماری (۲۰*۱۱) ۲۲۰ نفر برآورد شد. روش نمونه گیری غیراحتمالی در دسترس بود و داده های پژوهش از طریق پرسشنامه مجازی^۱ به دست آمدند. پرسشنامه شامل دو بخش سؤال های جمعیت شناختی و تخصصی بود. در بخش تخصصی برای اندازه گیری متغیر نیت رفتاری (BI) از دو گویه، متغیر نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی (ATT) از دو گویه، متغیر هنجار ذهنی (SN) از سه گویه (Su et al, 2020; Joo et al, 2020)، متغیر کنترل رفتاری ادراک شده (PBC) از سه گویه (Meng et al, 2020; Su et al, 2020) و متغیر تجربه گذشته از یک گویه (Hsieh et al, 2016) استفاده شد. این گویه ها نیز با استفاده از طیف لیکرت ۵ گزینه ای (۱= کاملاً مخالفم تا ۵= کاملاً موافقم) مورد سنجش قرار گرفتند.

روایی پرسشنامه، با استفاده از روایی سازه، همگرا، واگرا و تشخیصی و پایایی آن با پایایی مرکب و پیش آزمون ۳۰ نمونه اولیه، بر اساس آزمون آلفای کرونباخ تأیید گردید (جدول ۱، ۲ و ۳). به منظور بررسی روایی محتوا، پرسشنامه در اختیار سه نفر از اساتید و متخصصان حوزه گردشگری، بازاریابی و کشاورزی قرار گرفت و اطمینان حاصل شد پرسشنامه از روایی لازم برخوردار است. طبقه بندی و تحلیل داده ها از طریق نرم افزارهای SPSS25 و SmartPLS 3.3.3 انجام شد. همان طور که در جدول (۱) گزارش شد، روایی سازه از طریق سنجش بار عاملی استاندارد (SLF) و ضریب معناداری (t-Value) انجام شده است. مقدار بار عاملی استاندارد باید بیش از (۰/۵) و مقدار ضریب معناداری باید از قدر مطلق (۱/۹۶) بیشتر باشد؛ از این رو مطابق با گزارش، متغیرها دارای روایی سازه می باشند. درزمینه ی روایی همگرا، مقدار میانگین واریانس استخراجی (AVE) برای متغیرهای مکنون اندازه گیری می شود که مقدار استاندارد آن باید از (۰/۵) بیشتر باشد، از آنجایی که این مقدار برای متغیرها بیشتر از (۰/۵) است، متغیرها دارای روایی همگرا هستند. همچنین در بررسی روایی تشخیصی (جدول ۳)، اگر مقادیر جذر گرفته شده (AVE) مرتبط با یک متغیر از مقدار ضریب همبستگی آن سازه با سایر سازه ها بزرگ تر باشد، می توان نتیجه گرفت که روایی واگرا برقرار است. با توجه به نتایج متغیرها روایی واگرا دارند. از طرفی در بررسی پایایی، از پایایی مرکب (مقدار استاندارد: $CR > 0.7$ و $\rho_A > 0.5$) و آزمون آلفای کرونباخ (مقدار استاندارد: $\alpha < 0.7$) استفاده گردید که مطابق با گزارش، مقادیر به دست آمده بیشتر از مقدار استاندارد می باشد، از این رو پایایی پرسشنامه تأیید می گردد.

¹ <https://forms.gle/WuTNwCxVg4L7njkv5>

جدول ۱. مدل اندازه‌گیری (روایی و پایایی)

α	CFA (Variance based)					گوینه	متغیر
	rho-A	CR	AVE	t-Value	SLF		
0.830	0.831	0.922	0.854	۴۹,۲۲۴	۰,۹۲۰	بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) برای لذت‌بخش است (ATT1).	ATT
				۴۲,۰۷۵	۰,۹۲۹	به نظر من بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران)، فعالیت تفریحی سودمندی است. (ATT2).	
0.859	0.868	0.914	0.781	۲۵,۵۳۶	0.850	افرادی (مانند خانواده، دوستان، همکاران و ...) که برای نظرشان ارزش قائل هستم، با تصمیم من برای بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) موافق هستند (SN1).	هیچار ذهنی (SN)
				۹۲,۶۳۳	0.928	من به بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) تمایل دارم که توسط اکثر افرادی که برای من مهم هستند (مانند: خانواده، دوستان، همکاران و ...) توصیه شده است (SN2).	
				۳۳,۹۱۹	0.871	من به بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) تمایل دارم که توسط افراد در شبکه‌های اجتماعی توصیه شده است (SN3).	
0.785	0.799	0.876	0.704	۱۳,۹۲۳	0.740	من پول، زمان و فرصت لازم برای بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) را دارم (PBC1).	کنترل رفتاری ادراک شده (PBC)
				۴۱,۱۱۳	0.905	تصمیم برای بازدید یا عدم بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران)، کاملاً به انتخاب و خواست خودم وابسته است (PBC2).	
				۲۳,۱۰۲	0.863	من اطمینان دارم که اگر خودم تصمیم بگیرم، می‌توانم به راحتی از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) بازدید کنم (PBC3).	
۰,۷۲۵	1.083	0.863	0.762	۷۷,۲۳۶	0.960	من در حال برنامه‌ریزی برای بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) برای سفر بعدی خود هستم (BI1).	نیت رفتاری (BI)
				۱۲,۳۹۹	0.775	من قصد دارم در سفرهای آتی خود از مزارع و زمین‌های کشاورزی (مناطق روستایی استان مازندران) بازدید کنم (BI2).	

جدول ۲. مدل اندازه گیری (روایی و پایایی): متغیر تجربه گذشته

α	CFA (Variance based)					گویه	متغیر
	rho-A	CR	AVE	t-Value	SLF		
۰.۸۳۸	۰.۹۱۶	۰.۹۲۳	0.857	23.932	0.899	(ATT1)	(ATT)
				66.705	0.952	(ATT2)	گروه باتجربه
0.822	1.034	0.912	0.839	4.814	0.961	(ATT1)	(ATT)
				4.368	0.868	(ATT2)	گروه فاقد تجربه
0.866	0.872	0.918	0.790	21.918	0.863	(SN1)	(SN)
				70.884	0.928	(SN2)	گروه باتجربه
				24.329	0.873	(SN3)	
0.849	0.873	0.908	0.767	3.872	0.821	(SN1)	(SN)
				4.351	0.924	(SN2)	گروه فاقد تجربه
				3.963	0.880	(SN3)	
0.799	0.841	0.882	0.716	10.251	0.730	(PBC1)	(PBC)
				60.661	0.921	(PBC2)	گروه باتجربه
				22.219	0.875	(PBC3)	
0.761	0.847	0.850	0.654	5.047	0.844	(PBC1)	(PBC)
				2.988	0.815	(PBC2)	گروه فاقد تجربه
				2.731	0.765	(PBC3)	
0.775	1.002	0.890	0.803	107.326	0.956	(BI1)	(BI)
				15.162	0.832	(BI2)	گروه باتجربه
0.649	2.419	0.793	0.670	9.859	0.990	(BI1)	(BI)
				2.563	0.599	(BI2)	گروه فاقد تجربه

جدول ۳. روایی تشخیصی

AVE	(SN)	(PBC)	(BI)	(ATT)	متغیر
0.854	-	-	-	۰.۹۲۴*	نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی (ATT)
0.762	-	-	۰.۸۷۳*	۰.۴۶۱	نیات رفتاری (BI)
0.704	-	۰.۸۳۹*	۰.۴۰۲	۰.۳۹۴	کنترل رفتاری ادراک شده (PBC)
0.781	۰.۸۸۳*	۰.۴۸۷	۰.۵۱۵	۰.۶۵۷	هنجار ذهنی (SN)
* اعداد روی قطر اصلی، مجذور میانگین واریانس استخراجی هستند.					

استان مازندران در شمال کشور و با وسعتی معادل ۲۳۷۵۶ کیلومترمربع، حدود ۱,۴۶ درصد از مساحت کشور را در برداشته است. این استان بین رشته کوه البرز و دریای خزر قرار دارد و در قسمت های غربی و شرقی استان، فاصله بین دریا و کوه ها اندک است ولی در قسمت های مرکزی و به سمت جنوب این فاصله افزایش یافته و با پدید آمدن زمین های جلگه ای شرایط برای کشاورزی و دامپروری بسیار مناسب می باشد. مناطق روستایی این استان در تولیدات برخی محصولات باغی (مانند پرتقال، کیوی، نارنگی و شلیل) رتبه اول کشور را دارند و همچنین حدود بیش از نیمی از برنج کشور را تولید می کنند. محوریت قرار گرفتن کشاورزی در این استان به علت زمین های زیاد کشاورزی، بارش فراوان، زمین حاصلخیز، اختلاف کم دما در طول شبانه روز و آب فراوان می باشد (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۶: ۱۲). استان مازندران همچنین دارای ۵۵۸ هزار هکتار اراضی کشاورزی است و در میان

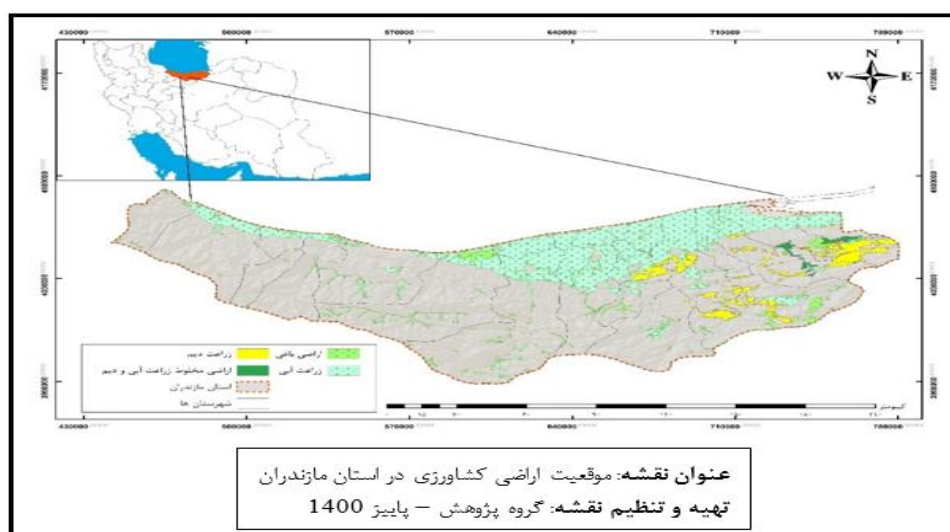
شهرستان‌ها، مناطق روستایی شهرستان ساری با حدود ۹۹ هزار هکتار (۱۷,۸ درصد) و بهشهر ۶۲ هزار هکتار (۱۱,۲ درصد) بیشترین زمین‌های زراعی را در اختیار دارند (جدول ۴) اما فاقد مزارع کشاورزی فعال در حوزه گردشگری کشاورزی هستند. بااین‌حال مقاصد پربازدید گردشگری استان، بیشترین تعداد مزارع کشاورزی را در اختیار دارند (تنکابن، رامسر و نور) و در سطح اندکی فعالیت‌های گردشگری کشاورزی را نیز انجام می‌دهند (جدول ۵).

جدول ۴. مساحت اراضی کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران به تفکیک شهرستان‌ها (هکتار)

شهرستان	زراعت آبی	زراعت دیم	اراضی باغی	مخلوط زراعت آبی و دیم	مساحت کل	درصد
آمل	47833	-	3509	-	51342	9.2%
بابل	58324	-	1355	-	59679	10.7%
بابلسر	22973	-	-	-	22973	4.1%
بهشهر	33688	24034	4016	770	62509	11.2%
تنکابن	20131	-	13	-	20145	3.6%
جویبار	26767	-	-	-	26767	4.8%
رامسر	3141	-	153	-	3294	0.6%
ساری	59622	29343	10509	-	99475	17.8%
سوادکوه	4715	489	581	-	5786	1.0%
سوادکوه شمالی	3944	-	1981	-	5925	1.1%
سیمرغ	9264	-	-	-	9264	1.7%
چالوس	6108	-	43	-	6151	1.1%
عباس‌آباد	8850	-	-	-	8850	1.6%
فریدون‌کنار	8797	-	-	-	8797	1.6%
قائم‌شهر	19775	7594	-	-	27369	4.9%
کلاردشت	126	-	16	-	142	0.0۳%
گلوگاه	15501	-	193	3743	19438	3.5%
محمودآباد	24366	-	167	-	24534	4.4%
میانرود	21762.324	129	-	-	21891	3.9%
نکا	16199.963	10194	-	4739	31133	5.6%
نور	23102.371	-	7986	-	31088	5.6%
نوشهر	11524.332	-	45	-	11569	2.1%
مجموع		-	-	-	558133	

جدول ۵. مزارع کشاورزی استان مازندران

شهرستان	مزرعه	انواع فعالیت‌ها و محصولات	مقیاس عملکرد
آمل	مزرعه تمشک یاغ یدری	کاشت و قروش میوه و نهال تمشک، تولید مربا و عسل ارگانیک	یومی و محلی
بابل	مزرعه شکرالله یور	یرنج، کیوی، یرنج قهوه‌ای، آرد یرنج و سیوس یرنج ارگانیک	ملی
	مزرعه میوه‌های کمیاب جهش	عرضه انواع میوه و نهال (دراگون قروت، یایایا، آووکادو، ماکادامیا و ...)	ملی
تنکابن	مزرعه تمشک طبیعت	کاشت و قروش میوه و نهال تمشک (یلک یری) و امکان یازدید عموم	یومی و محلی
	مزرعه نمونه تمشک	کاشت و قروش میوه و نهال تمشک و امکان یازدید عموم	یومی و محلی
	مزرعه وشکا (کترا)	کاشت و قروش میوه تمشک و آووکادو	یومی و محلی
رامسر	مزرعه تمشک پهبنا	کاشت و قروش رزیری، تمشک، سیب، گوجه و امکان یازدید عموم	یومی و محلی
	مزرعه تمشک یناهی آذر	کاشت تمشک	یومی و محلی
قائم‌شهر	مزرعه تمشک لتکا	قروش نهال و میوه تمشک	یومی و محلی
	مزرعه قرشته یانو	پرورش و قروش یلک یری (تمشک)، رزیری، لوغان یری	ملی
	مزرعه تمشک یرکت	پرورش و قروش میوه و نهال تمشک و امکان یازدید عموم	یومی و محلی

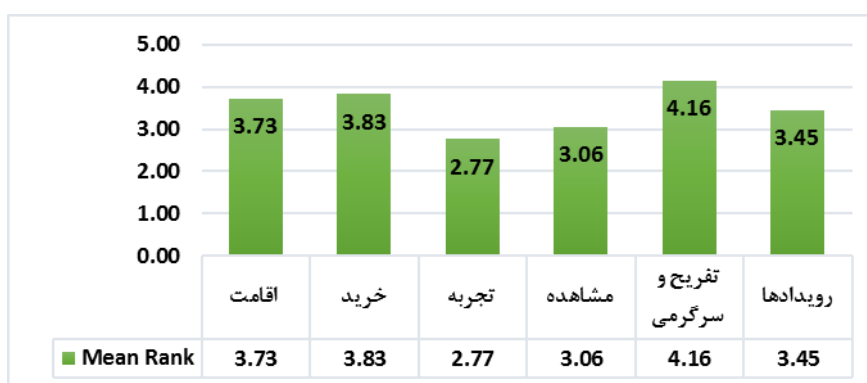

شکل ۳. نقشه موقعیت اراضی کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران

۴) یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی نشان داد که در بررسی نمونه آماری از نظر جنسیت، ۱۳۳ نفر (۶۰/۵٪) زن و ۸۳ نفر (۳۹/۵٪) مرد بودند. از نظر گروه سنی، ۱۱۰ نفر (۵۰٪) در گروه سنی ۲۱ تا ۳۰ سال، ۷۱ نفر (۳۲،۳٪) در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال، ۲۱ نفر (۹،۵٪) در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال، ۱۸ نفر (۸،۲٪) در گروه سنی ۵۰ سال و بالاتر قرار دارند. از نظر وضعیت تأهل، ۱۲۴ نفر (۵۶،۴٪) مجرد و ۹۶ نفر (۴۳،۶٪) متأهل بودند. بررسی سطح تحصیلات نشان داد که ۷ نفر (۳،۲٪) دارای مدرک دیپلم و پایین‌تر، ۱۶ نفر (۷،۳٪) دارای مدرک فوق‌دیپلم، ۶۵ نفر (۲۹،۵٪) دارای مدرک لیسانس، ۹۳ نفر (۴۲،۳٪) دارای مدرک فوق‌لیسانس و ۳۹ نفر (۱۷،۷٪) دکتری می‌باشند. از نظر وضعیت اشتغال، ۵۹ نفر (۲۶،۸٪) در مشاغل دولتی، ۵۰ نفر (۲۲،۷٪) به صورت مشاغل آزاد، ۴۹ نفر (۲۲،۳٪) دانشجو، ۸ نفر (۳،۶٪) بازنشسته و ۵۴ نفر (۲۴،۵٪) سایر مشاغل هستند. پس از بررسی میانگین درآمد ماهیانه (میلیون

تومان) نمونه آماری، مشخص گردید که ۹۸ نفر (۴۴,۵٪) دارای درآمد کمتر از ۳ میلیون، ۳۶ نفر (۱۶,۴٪) دارای درآمد بین ۳ تا ۵ میلیون، ۲۹ نفر (۱۳,۲٪) دارای درآمد بین ۵ تا ۷ میلیون و ۵۷ نفر (۲۷,۹٪) دارای درآمد ۷ میلیون به بالا بودند. در بررسی شکل سفر در بین نمونه پژوهش، دریافت شد که ۲۴ نفر (۱۰,۹٪) سفر انفرادی، ۱۴۸ نفر (۶۷,۳٪) سفر گروهی همراه با خانواده، ۳۸ نفر (۱۷,۳٪) سفر گروهی با دوستان و آشنایان و ۱۰ نفر (۴,۵٪) سفر در قالب تور برنامه‌ریزی‌شده را ترجیح می‌دهند. همچنین در خصوص سابقه تجربه زندگی در مناطق روستایی، مشخص شد که ۴۰ نفر (۱۸,۲٪) در مناطق روستایی به دنیا آمده‌اند، ۱۴ نفر (۶,۴٪) در حال حاضر در روستا زندگی می‌کنند، ۱۳ نفر (۵,۹٪) قبلاً سابقه زندگی در روستا را داشته‌اند و ۱۵۳ نفر (۶۹,۵٪) در شهر زندگی می‌کنند. در بررسی فعالیت‌های گردشگری کشاورزی در بین نمونه‌های پژوهش، تفریح و سرگرمی با نمره میانگین (۴,۱۶)، خرید با نمره میانگین (۳,۸۳)، اقامت با نمره میانگین (۳,۷۳)، رویدادها با نمره میانگین (۳,۴۵)، مشاهده با نمره میانگین (۳,۰۶) و تجربه با نمره میانگین (۲,۷۷) به ترتیب در اولویت قرار دارند (شکل ۴).

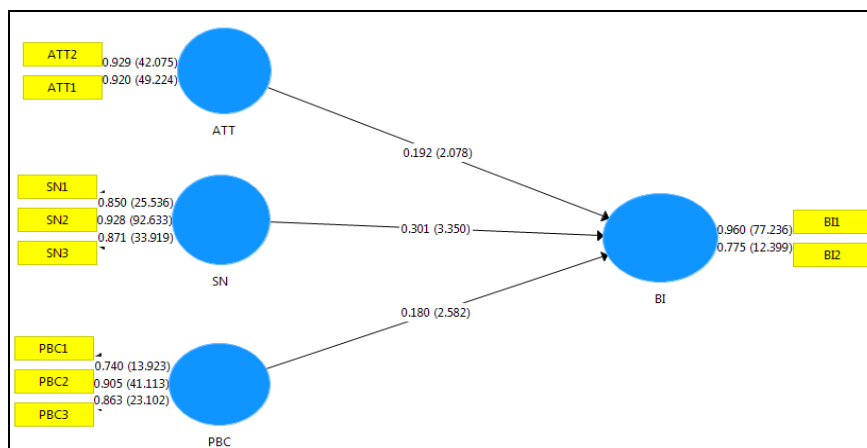
شکل ۴. نمودار اولویت‌بندی فعالیت‌های گردشگری کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران

در ادامه، گویه‌ها و متغیرهای پژوهش (جدول ۶) از نظر توصیفی بررسی شده و وضعیت موجود آن مشخص گردید. با توجه به مقیاس اندازه‌گیری (۵ گزینه‌ای)، مقدار ۳ به عنوان حد متوسط برای ارزیابی وضعیت تعیین گردید. با توجه به نمره میانگین (بیشتر به کمتر)، وضعیت متغیرها این‌گونه مشخص شدند: متغیر نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی (ATT) با نمره میانگین (۳/۸۸)، هنجار ذهنی (SN) با نمره میانگین (۳/۳۷) و متغیر کنترل رفتاری ادراک‌شده (PBC) با نمره میانگین (۳/۰۱) در حد مطلوب و وضعیت نیت رفتاری (BI) با نمره میانگین (۲/۹۹) نزدیک به حد متوسط قرار دارد.

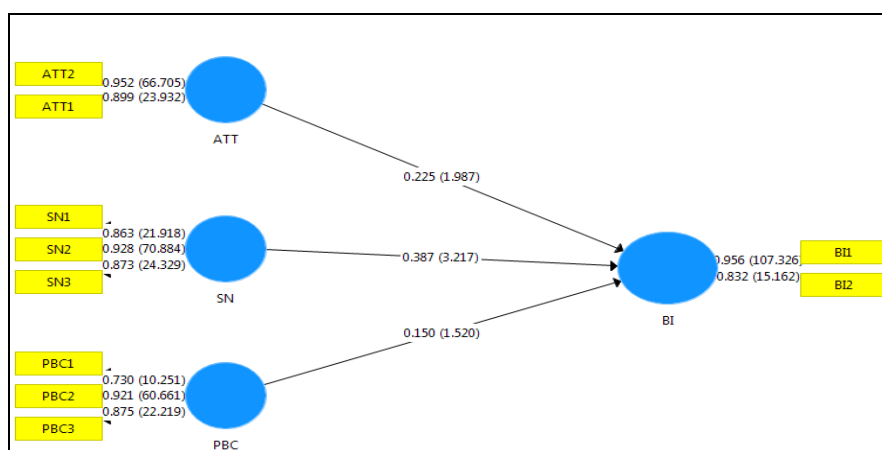
جدول ۶. بررسی توصیفی وضع موجود گویه‌ها و متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	گویه	فراوانی (درصد) گزینه‌ها					میانگین	انحراف معیار
				خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد		
ATT	3/88	1/11	ATT1	16 (7/3)	۱۲ (5/5)	35 (15/9)	60 (27/3)	97 (44/1)	3/95	۱/۲۱
			ATT2	11 (5/0)	26 (11/8)	36 (16/4)	69 (31/4)	78 (35/5)	3/80	۱/18
SN	3/37	1/10	SN1	20 (9/1)	22 (۱۰)	۵۹ (26/8)	61 (27/7)	58 (26/4)	3/52	1/23
			SN2	19 (8/6)	32 (14/5)	62 (28/2)	55 (25)	۵۲ (23/6)	3/40	1/23
			SN3	۲۵ (11/4)	42 (19/1)	62 (28/2)	44 (20)	47 (21/4)	3/21	1/29
PBC	۳/01	1/04	PBC1	39 (17/7)	60 (27/3)	74 (33/6)	29 (13/2)	18 (8/2)	2/67	۱/15
			PBC2	28 (۱۲/7)	33 (۱۵)	۶۴ (29/1)	49 (22/3)	46 (20/9)	3/24	1/29
			PBC3	27 (12/3)	41 (18/6)	66 (۳۰)	۴۴ (۲۰)	۴۲ (19/1)	3/15	1/27
BI	۲/۹9	1/21	BI1	30 (13/6)	36 (16/4)	46 (20/9)	58 (26/4)	50 (22/7)	3/28	1/34
			BI2	60 (27/3)	49 (22/3)	41 (18/6)	38 (17/3)	32 (14/5)	2/70	1/40

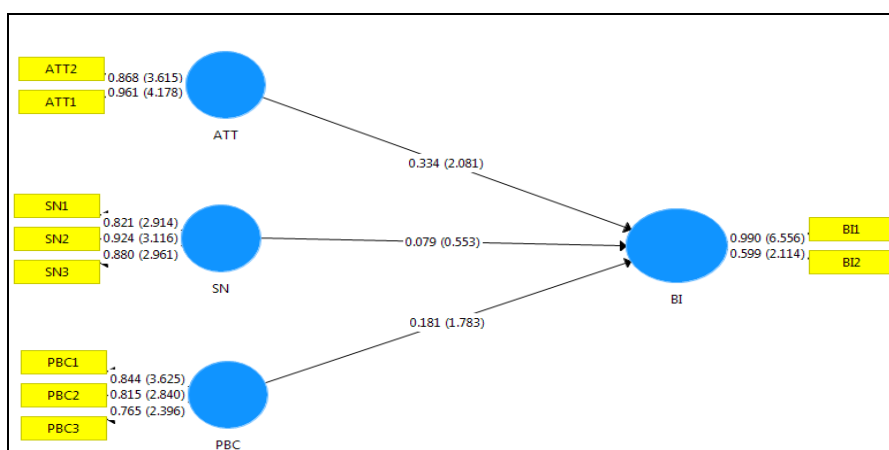
به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی استفاده گردید. پیش از آزمون فرضیه‌ها، برازش مدل بررسی شد. شاخص برازش ریشه میانگین مربعات باقی مانده استاندارد شده (SRMR) مقدار (۰/۰۹) را نشان داد که با توجه مقدار استاندارد (که باید کمتر از ۰/۰۸ باشد) قابل قبول است. شاخص برازش نرم شده برازندگی (NFI) مقدار (۰/۷۴۵) را نشان می دهد که با توجه به اینکه این مقدار هر چه به یک نزدیک تر باشد، مطلوب تر است، این شاخص نیز مورد پذیرش قرار گرفته است. شاخص برازش استون و گیسر (Q^2) برای متغیر نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی (ATT) مقدار (۰/۴۷۵)، نیت رفتاری (BI) مقدار (۰/۳۰)، کنترل رفتاری ادراک شده (PBC) مقدار (0.403) و متغیر هنجار ذهنی (SN) مقدار (۰/۵۳۸) را نشان داد که با توجه به مقدار استاندارد (که باید بیشتر از ۰/۳ باشد)، تناسب پیش بین مدل مطلوب است. مقادیر مطلوب شاخص های برازش بر این موضوع دلالت می کند که داده های تجربی توانسته اند مدل را به گونه مطلوبی برازش نمایند و قدرت پیش بینانه در مقایسه با مقادیر استاندارد دارند. از این رو می توان به نتایج آزمون (شکل های ۵، ۶ و ۷) و جدول (۷ و ۸) تکیه نمود.

شکل ۵. مدل ساختاری مبتنی بر ضرایب استاندارد شده و مقادیر t-Value

شکل ۶. مدل ساختاری مبتنی بر ضرایب استاندارد شده و مقادیر t-Value (گروه دارای تجربه گذشته)

شکل ۷. مدل ساختاری مبتنی بر ضرایب استاندارد شده و مقادیر t-Value (گروه فاقد تجربه گذشته)

مبتنی بر شکل‌های (۵، ۶ و ۷) و جدول (۷ و ۸)، خروجی آزمون فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر است: از دیدگاه گردشگران، نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی برنیت رفتاری آن‌ها تأثیر مثبت و مستقیم دارد ($t\text{-Value} = 2.078$ و $\beta = 0.192$)، ازاین‌رو فرضیه H_1 در سطح $\alpha = 0.05$ و مقدار بحرانی

$z = 1/96$ تأیید می‌شود. در واقع، نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی می‌تواند ۲۰٪ از تغییرات نیت رفتاری سفر گردشگران را تبیین نماید؛ یعنی اگر نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی، ۱ واحد افزایش یابد، قصد و نیت گردشگران به‌منظور بازدید از محیط روستایی و مزارع کشاورزی استان مازندران ۰/۲۰ واحد افزایش خواهد یافت. از دیدگاه گردشگران، هنجار ذهنی برنیت رفتاری آن‌ها تأثیر مثبت و مستقیم دارد ($t\text{-Value} = 3,350$ و $\beta = 0,301$)، از این‌رو فرضیه H_2 در سطح $\alpha = 0/05$ و مقدار بحرانی $z = 1/96$ تأیید می‌شود. درواقع، هنجار ذهنی می‌تواند ۳۰٪ از تغییرات نیت رفتاری سفر گردشگران را تبیین نماید؛ یعنی اگر هنجار ذهنی، ۱ واحد افزایش یابد، قصد و نیت گردشگران به‌منظور بازدید از محیط روستایی و مزارع کشاورزی استان مازندران ۰/۳۰ واحد افزایش خواهد یافت. از دیدگاه گردشگران، کنترل رفتاری ادراک‌شده برنیت رفتاری آن‌ها تأثیر مثبت و مستقیم دارد ($t\text{-Value} = 2,582$ و $\beta = 0,180$)، از این‌رو فرضیه H_3 در سطح $\alpha = 0/05$ و مقدار بحرانی $z = 1/96$ تأیید می‌شود. درواقع، کنترل رفتاری ادراک‌شده می‌تواند ۱۸٪ از تغییرات نیت رفتاری سفر گردشگران را تبیین نماید؛ یعنی اگر کنترل رفتاری ادراک‌شده، ۱ واحد افزایش یابد، قصد و نیت گردشگران به‌منظور بازدید از محیط روستایی و مزارع کشاورزی استان مازندران ۰/۱۸ واحد افزایش خواهد یافت.

جدول ۷. نتایج مدل‌های معادلات ساختاری برای آزمودن فرضیه‌های پژوهش

فرضیه	ضرایب استاندارد	t-Value	وضعیت فرضیه
H ₁ : نگرش ← نیت رفتاری	۰,۱۹۲	۲,۰۵۳	تأیید
H ₂ : هنجار ذهنی ← نیت رفتاری	۰,۳۰۱	۳,۱۱۹	تأیید
H ₃ : کنترل رفتاری ادراک‌شده ← نیت رفتاری	۰,۱۸۰	۲,۴۴۳	تأیید

در تعیین اثر تعدیل‌کنندگی با استفاده از رویکرد مقایسه گروهی، در مرحله نخست مدل با استفاده از داده‌های مربوط به گروه اول (گروه دارای تجربه گذشته) و در مرحله بعد با استفاده از داده‌های مربوط به گروه دوم (گروه فاقد تجربه گذشته) اجرا شد. با تحلیل نتایج خروجی‌های موردنیاز هر گروه مشخص شد که علی‌رغم این‌که از دیدگاه گردشگران (گروه اول)، نگرش نسبت به گردشگری کشاورزی برنیت رفتاری ($t\text{-Value} = 1,987$ و $\beta = 0,113$) و هنجار ذهنی برنیت رفتاری آن‌ها ($t\text{-Value} = 3,217$ و $\beta = 0,120$) تأثیر مثبت و مستقیم دارد اما روابط برای هر دو گروه معنادار نیست. بدین ترتیب به دلیل این‌که شرط تعدیل‌گری منوط به این است که هر دو گروه معنادار شوند، لذا نتیجه بررسی فرضیه ۴، ۵ و ۶ پژوهش (نقش تعدیل‌گری تجربه گذشته در رابطه بین نگرش، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری ادراک‌شده با نیت رفتاری) در دو گروه دارای تجربه گذشته و فاقد آن، نشان داد که تجربه گذشته نمی‌تواند متغیر تعدیل‌گر مناسبی در این روابط باشد و بدین ترتیب نقش تعدیل‌گری تجربه گذشته رد شد (جدول ۸).

جدول ۸. نتایج مدل‌های معادلات ساختاری برای آزمودن فرضیه‌های پژوهش بر مبنای متغیر تعدیل‌گر

گروه	فرضیه	ضرایب استاندارد	t-Value	معناداری
دارای تجربه گذشته	H _{4a} : نگرش ← نیت رفتاری	۰,۱۱۳	۱,۹۸۷	✓
فاقد تجربه گذشته	H _{4b} : نگرش ← نیت رفتاری	۰,۳۳۴	1.964	×
دارای تجربه گذشته	H _{5a} : هنجار ذهنی ← نیت رفتاری	۰,۱۲۰	۳,۲۱۷	✓
فاقد تجربه گذشته	H _{5b} : هنجار ذهنی ← نیت رفتاری	۰,۵۷۹	۰,۰۷۹	×
دارای تجربه گذشته	H _{6a} : کنترل رفتاری ادراک‌شده ← نیت رفتاری	۰,۰۹۹	۱,۵۲۰	×
فاقد تجربه گذشته	H _{6b} : کنترل رفتاری ادراک‌شده ← نیت رفتاری	۰,۱۸۱	۱,۸۱۵	×

(۵) نتیجه‌گیری

هدف این مقاله درک فرآیندهای تصمیم‌گیری گردشگران کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران با استفاده از مدل رفتار برنامه‌ریزی‌شده می‌باشد. در این پژوهش سعی شد، نشان داده شود چگونه عوامل روان‌شناختی (نگرش‌ها)، عوامل اجتماعی (هنجارهای ذهنی) و کنترل رفتاری ادراک‌شده بر نیت رفتاری گردشگران جهت بازدید از مزارع و زمین‌های کشاورزی تأثیر می‌گذارد تا درک عمیق‌تری از عوامل مؤثر بر نیت و قصد برای بازدید از مقاصد گردشگری کشاورزی مناطق روستایی استان حاصل شود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد عوامل نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک‌شده بر تمایلات رفتاری گردشگران برای بازدید از محیط روستایی و مزارع کشاورزی استان مازندران تأثیرگذار بوده است که بیانگر سازگاری یافته‌های حاصل از آزمون سه فرضیه اول، دوم و سوم با نتایج مطالعات پیشین (Su et al, 2020; Ashraf et al, 2019; Hsieh et al, 2016; Han, 2014; Han et al, 2011; Lee, 2011) می‌باشد. نگرش، یکی از عوامل مهم روان‌شناختی در رفتار انسان است که تمایل فرد را به انجام یک رفتار خاص پیش‌بینی می‌کند. هر چه نگرش فرد نسبت به یک رفتار خاص مطلوب‌تر باشد، نیت او برای انجام آن رفتار بخصوص، تقویت می‌شود. بدین ترتیب در پژوهش حاضر مشخص شد گردشگران با باور و نگرش مثبت نسبت به فعالیت‌های گردشگری کشاورزی، تمایل بیشتری به بازدید از محیط و مزارع کشاورزی دارند.

یافته‌ها همچنین نشان داد هنجارهای ذهنی گردشگران بر نیت رفتاری آن‌ها برای بازدید از مزارع کشاورزی مناطق روستایی استان مازندران تأثیر مثبت و مستقیم دارد که با نتایج مطالعات (Su et al, 2020; Joo et al, 2020; Ashraf et al, 2019; Hsieh et al, 2016; Han, 2014; Lee, 2011) مطابقت دارد. هنجارهای ذهنی به استرس و فشارهای اجتماعی ادراک‌شده از سوی افراد مهم در زندگی فرد (مانند خانواده و دوستان) و حتی افراد تأثیرگذار در شبکه‌های اجتماعی، اشاره دارد. برای مثال افراد اگر احتمال دهند مراجع آن‌ها از رفتار خاصی حمایت می‌کنند، به احتمال زیاد از آن‌ها پیروی کرده و آن رفتار را انجام می‌دهند. به عبارت دیگر، تصمیم یا رفتار یک فرد به شدت تحت تأثیر مراجع و افراد برجسته در زندگی او می‌باشد. در پژوهش حاضر نیز هنجار ذهنی نسبت به سایر عوامل تعیین‌کننده نیت رفتاری، بیشترین تأثیر را بر نیت بازدید از محیط و مزارع کشاورزی دارد. به عبارت دیگر قصد بازدید زمانی افزایش می‌یابد که دیگر افراد (مانند خانواده، بستگان، دوستان یا همکاران) و اشخاص تأثیرگذار در فضای مجازی،

سفر به مقاصد کشاورزی مناطق روستایی استان مازندران را توصیه کنند. در فرهنگ‌های جمع‌گرا، می‌توان از تأثیر هنجارهای اجتماعی برای پیش‌بینی تصمیمات افراد استفاده کرد. طبق ابعاد فرهنگی هافستد (فرهنگ ملی)، ایران با رتبه (۴۱) جز کشورها و فرهنگ‌های جمع‌گرا محسوب می‌شود (Hofstede insights, n.d.) و به همین دلیل افراد جامعه ما بیشتر تحت تأثیر هنجارهای اجتماعی قرار می‌گیرند. برای آن‌ها مهم است بدانند که دیگران چه فکری در خصوص رفتار و عمل خاص دارند و در صورت تأیید و پشتیبانی آن‌ها، تمایل زیادی به پیروی و تبعیت از آن رفتار معین خواهند داشت.

طبق نتایج این پژوهش، کنترل رفتاری ادراک‌شده برنیات رفتاری گردشگران برای بازدید از محیط روستایی و مزارع کشاورزی استان مازندران تأثیر مثبت و مستقیم دارد که با نتیجه مطالعات (Su et al, 2020; Joo et al, 2020; Ashraf et al, 2019; Hsieh et al, 2016; Han, 2014; Han et al, 2011;) همسو می‌باشد. کنترل رفتاری ادراک‌شده یک عامل تعیین‌کننده ضروری در رفتار انسان است که بر باور افراد در مورد دسترسی به منابع و فرصت‌های موردنیاز برای انجام یک رفتار خاص و اعتماد فرد به توانایی اعمال آن تأکید دارد. در اغلب موارد اعتقاد بر این است حتی اگر فرد دارای نگرش مثبت و حمایت اجتماعی باشد؛ در صورتی که به منابع لازم دسترسی نداشته باشد بر نیت رفتاری وی اثر مثبتی نخواهد داشت. اگر گردشگری احساس کند که منابع و اطمینان کافی برای انجام سفر را دارد، تمایل وی برای این نیت و قصد بیشتر خواهد بود. در این پژوهش نیز گردشگران معتقدند اعتمادشان به توانایی خود در این‌گونه سفرها و همچنین پول و زمان کافی برای تعطیلات برنیات رفتاری آن‌ها برای بازدید از محیط و مزارع کشاورزی استان تأثیرگذار است و آن‌ها را راغب به سفر خواهد کرد.

اما فرضیه ۴، ۵ و ۶ پژوهش (نقش تعدیگری تجربه گذشته در رابطه بین نگرش، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری ادراک‌شده با نیت رفتاری) تأیید نشد که با نتیجه مطالعه (lee, 2011) همسو و با نتیجه مطالعه (Hsieh et al, 2016) مغایر است. در اغلب مطالعات گردشگری، تجربه گذشته به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار در پیش‌بینی رفتار آینده گردشگران در نظر گرفته می‌شود؛ اما دلیل عدم تأیید نقش تعدیل‌گری تجربه گذشته در این پژوهش می‌تواند شدت تأثیر سایر عوامل (ازجمله: تجربه جانشین و ترغیب کلامی) بر این رابطه باشد که در پژوهش حاضر مورد توجه قرار نگرفته است. تجربه گذشته گردشگران باوجود آنکه در رابطه بین نگرش و نیت رفتاری تأثیرگذار است اما نقش تعدیل‌گری آن در رابطه مذکور تأیید نشده است. به دلیل این‌که اکثر زمین‌های کشاورزی در مناطق روستایی استان در زمینه‌ی تولید محصولات کشاورزی فعالیت می‌کنند و تاکنون به‌ندرت به فعالیت‌های مختص گردشگری کشاورزی توجه شده است و به‌عبارت دیگر گردشگری کشاورزی بخشی نوپا در این مقصد سنتی به شمار می‌آید؛ لذا تجارب کسب‌شده قبلی گردشگران به‌احتمال زیاد، حتی اگر بتوان آن‌ها را در دسته فعالیت‌های خاص گردشگری کشاورزی قرار داد، شامل تجارب عمیق و مشارکتی نبوده و مواردی مثل تفریح و سرگرمی و خرید (بر طبق نمودار یک) را در برمی‌گیرد. لازم به ذکر است گردشگران در این پژوهش تمایل زیادی به انجام فعالیت‌های عمدتاً تفریحی و سرگرمی داشته و چندان تمایلی به مشارکت در دیگر فعالیت‌های زیرمجموعه گردشگری کشاورزی نداشتند؛ چراکه اغلب گردشگران این مقصد گردشگرانی هستند که به فعالیت‌های تفریحی و تفرجی می‌پردازند و گردشگر تخصصی حوزه گردشگری کشاورزی

نیستند و این خود می‌تواند دلیلی برای عدم تعدیل‌گری تجارب گذشته باشد. احتمال دیگر این است که در برخی موارد، تجربیات گذشته نمی‌تواند تأثیر خانواده، دوستان و همکاران را تغییر یا تعدیل کند و جمع‌گرا و تابع نظر جمع بودن ایرانیان دلیلی بر این امر است. در این پژوهش نیز سفر گروهی با خانواده بیشترین ارجحیت را در میان گردشگران داشت. درخصوص خودکارآمدی و اطمینان و اعتقاد فرد به توانایی خود ممکن است بحث عوامل تجربه جانشین و یا بازخوردها و ترغیب کلامی به انجام سفر تأثیر بیشتری نسبت به تجربه گذشته داشته باشد.

بدین ترتیب به‌منظور رشد و توسعه گردشگری کشاورزی در مناطق روستایی استان مازندران ضروری است که مدیران و برنامه‌ریزان این مقصد در خصوص عوامل تعیین‌کننده نیت رفتاری گردشگران کشاورزی آگاهی لازم را داشته باشند. نتایج حاصل از به کار بستن مدل رفتار برنامه‌ریزی‌شده در این پژوهش، می‌تواند مفاهیم و اطلاعات کاربردی مهمی را در اختیار آن‌ها قرار دهد تا امکان برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اقدامات مناسب در خصوص توسعه این نوع گردشگری فراهم گردد. لذا با توجه به یافته‌ها این پژوهش می‌توان پیشنهادهای زیر را در این خصوص ارائه نمود:

- دولت و نهادهای سازمانی باید امکانات و زیرساخت‌های لازم مانند مسیر دسترسی (جاده‌ها)، شبکه‌های تأمین آب و برق، خطوط تلفن و غیره که پیش‌نیازهای اساسی توسعه گردشگری به‌ویژه گردشگری کشاورزی در مناطق روستایی هستند را ایجاد کنند؛
- در حال حاضر اغلب مزارع کشاورزی در استان فعالیت‌های جزئی (امکان بازدید عموم و تجربه چیدن محصولات) در بخش گردشگری انجام می‌دهند زیرا کشاورزان از اطلاعات و آگاهی بسیار کمی در خصوص فعالیت‌های متنوع گردشگری کشاورزی برخوردارند. بنابراین می‌بایست ضرورت و اهمیت گردشگری کشاورزی برای کشاورزان در قالب کارگاه‌های آموزشی و توانمندسازی، توسط کارشناسان کشاورزی و گردشگری سازمان‌های دولتی و خصوصی، توضیح و توجیه و کمک‌های فنی و اطلاعاتی در اختیار آن‌ها قرار داده شود. با ارائه مشوق‌ها و تسهیلات حمایتی نیز می‌بایست آن‌ها را ترغیب به متنوع‌سازی فعالیت‌های کشاورزی کرد تا با ارائه محصولات، خدمات و امکانات باکیفیت و همچنین روحیه بالای مهمان‌نوازی منجر به جذب گردشگران و رضایتمندی در آن‌ها شوند در صورت رضایت گردشگران نیز، آن‌ها نه تنها تمایل به بازدید مجدد دارند، بلکه مایلند مقصد را به سایر افراد توصیه کنند و همین تبلیغات شفاهی می‌تواند ادراک و نگرش مثبتی از این نوع گردشگری و مقصد خاص را در سایر بازدیدکنندگان آینده ایجاد کند؛
- بازاریابان مقصد نیز با راهبردهای بازاریابی متنوع، می‌بایست برند و تصویر مقصد جدیدی از مناطق روستایی استان به‌عنوان مقصد گردشگری کشاورزی ارائه دهند و با تأکید بر اهمیت ترویج و حفظ شیوه زندگی روستایی و کشاورزی و آموزش و آگاهی گردشگران، متعاقباً نگرش آن‌ها را نسبت به سفر به محیط و مزارع کشاورزی بهبود بخشند. از آنجاکه نیت سفر گردشگران به‌شدت تحت تأثیر گروه‌های مرجع هستند و رسانه‌های اجتماعی نیز در حال حاضر با تغییر الگوی رفتاری گردشگران چنین نقشی را ایفا می‌کنند و تبدیل به عاملی مؤثر بر نیت سفر شده‌اند، بازاریابان باید راهبردهای خود را به سمت بازاریابی محتوایی در شبکه‌های مجازی (مانند پلتفرم‌های شبکه‌های اجتماعی دارای مخاطب) سوق دهند و از تأثیرگذاران فضای مجازی (اینفلوئنسرها، ولاگرها و بلاگرها) و افراد مشهور به‌منظور

اشتراک گذاری تجربیات و تبلیغ و ترویج این نوع گردشگری و برشمردن مزایای آن، بهره ببرند چراکه نظرات و علایق آن ها می تواند نقش مهمی در ایجاد نگرش و تصورات مطلوب نسبت به مقصد داشته باشد. همچنین ضروری است در این راستا، وبسایت رسمی گردشگری کشاورزی استان جهت معرفی و اطلاع رسانی به گروه های هدف راه اندازی شود؛

- برگزاری جشنواره محصولات کشاورزی در فصول خاص و تدوین تقویم گردشگری کشاورزی در مناطق روستایی این استان نیز می تواند فرصتی را در اختیار تورگردان ها و آژانس های گردشگری قرار دهد تا تورهای ویژه و متنوعی را برای بازار هدف تهیه و اجرا کنند؛ و
 - بهره گیری از اقامتگاه هایی مطابق با معماری بومی منطقه (کلبه روستایی) و یا خانه های روستایی نزدیک مزارع و محیط های کشاورزی می تواند نگرانی گردشگران را در خصوص بحث اقامتشان در منطقه را رفع و منجر به افزایش میزان مدت اقامت در مقصد شود.
- در پایان باید گفت این پژوهش مانند هر پژوهش دیگری دارای محدودیت های نیز بوده است: این مطالعه از نظر جغرافیایی محدود به مناطق روستایی استان مازندران به عنوان مقصد گردشگری کشاورزی می باشد لذا ضروری است هنگام تعمیم یافته های حاصل از نمونه به سایر مقاصد کشاورزی در سطح ملی و بین المللی از لحاظ زمینه های فرهنگی و ملی احتیاط کرد. از نظر چارچوب نمونه گیری نیز نمی توان تمام نمونه ها را الزاماً نماینده جمعیت مورد نظر دانست چراکه با توجه به محدودیت های کووید-۱۹، پرسشنامه ها به صورت الکترونیک ارسال شد و برخی از جامعه آماری که آشنایی لازم را در خصوص این نوع پرسشنامه ها نداشتند، امکان حضور در پژوهش را پیدا نکردند. بر همین اساس نمونه گیری به صورت غیراحتمالی در دسترس انجام شد لذا باید در تعمیم نتایج به یک جمعیت کلی احتیاط لازم مبذول شود.

۶ منابع

- حیدری، زهرا، بدری، سید علی، رضوانی، محمدرضا، دربان آستانه، علیرضا، (۱۴۰۱)، تحلیل نگرش گردشگران به گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان تنکابن)، فصلنامه علمی پژوهشی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۱۱، شماره ۴۰، صص ۴۰-۷.
- ضیایی، محمود، تراب احمدی، مژگان، ۱۳۹۶، شناخت صنعت گردشگری با رویکرد سیستمی، تهران: نشر علوم اجتماعی تهران.
- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۶، مطالعات استانی طرح و توسعه کسب و کار اشتغال پایدار (تکاپو) استان مازندران، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال دبیرخانه طرح تکاپو، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- مرادی، کبریا، سجاسی قیداری، حمداله، شایان، حمید، خوارزمی، امید علی، (۱۳۹۹)، گونه شناسی تقاضای محصول و خدمت در گردشگری کشاورزی از سوی گردشگران (منطقه مورد مطالعه روستاهای شهرستان محلات)، فصلنامه علمی پژوهشی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۹، شماره ۳، صص ۸۳-۹۹.
- میر تقیان رودسری، سید محمد، (۱۳۹۸)، آسیب شناسی کاربرد مدل سازی معادلات ساختاری در پژوهش های گردشگری ایرانی، گردشگری و توسعه، سال ۸، شماره ۳، صص ۱۲۴-۱۴۶.

- ورمزیاری، حجت، رحیمی، علیرضا، فاقعی، داوود، اسدی، علی، (۱۳۹۵)، **تحلیل انگیزه‌های گردشگران در انتخاب مقصد گردشگری کشاورزی (مطالعه موردی: بخش الموت شرقی)**، فصلنامه پژوهش‌های روستایی،

دوره ۷، شماره ۴، صص ۶۴۴-۶۵۷

- Ahmed, N., Li, C., Khan, A., Qalati, S. A., Naz, S., & Rana, F., 2021, **Purchase intention toward organic food among young consumers using theory of planned behavior: role of environmental concerns and environmental awareness**, Journal of Environmental Planning and Management, vol. 64, No. 5, pp. 796-822.
- Ajzen, I., 1991, **The theory of planned behavior**, Organizational behavior and human decision processes, Vol. 50, No. 2, pp.179-211.
- Ajzen, I., 2020, **The theory of planned behavior: Frequently asked questions**, Human Behavior and Emerging Technologies, Vol. 2, No. 4, pp. 314-324.
- Allman, H. R., 2017, **Motivations and intentions of tourists to visit dark tourism locations**, Doctoral dissertation, Iowa State University.
- Andéhn, M., & L'Espoir Decosta, J. P., 2021, **Authenticity and product geography in the making of the agritourism destination**, Journal of Travel Research, Vol. 60, No. 6, pp.1282-1300.
- Ammirato, S., Felicetti, A. M., Raso, C., Pansera, B. A., & Violi, A., 2020, **Agritourism and Sustainability: what we can learn from a systematic literature review**, Sustainability, Vol. 12, No. 22, pp.95-75.
- Amoako, G. K., Dzogbenuku, R. K., & Abubakari, A., 2020, **Do green knowledge and attitude influence the youth's green purchasing? Theory of planned behavior**, International Journal of Productivity and Performance Management, Vol. 69 No. 8, pp. 1609-1626.
- Ayeh, K.J., 2018, **Distracted gaze: Problematic use of mobile technologies in vacation contexts**, *Tourism Management Perspectives*, Vol. 26, pp. 31-38.
- Barbieri, C., Xu, S., Gil-Arroyo, C., & Rich, S. R., 2015, **Agritourism, Farm Visit, or ... ? A Branding Assessment for Recreation on Farms**, Journal of Travel Research, Vol. 55, No. 8, pp. 1-15.
- Barbieri, C., 2019, **Agritourism research: A perspective article**, *Tourism Review*, Vol. 75, No. 1, pp.149-152.
- Back, R. M., Tasci, A. D., & Milman, A., 2020, **Experiential consumption of a South African wine farm destination as an agritourism attraction**, Journal of Vacation Marketing, Vol. 26, No. 1, pp. 57-72.
- Brune, S., 2021, **Expanding the Knowledge of Agritourism Benefits: Innovative Approaches to Strengthening Local Food Systems**, Doctoral dissertation North Carolina State University.
- Canovi, M., & Lyon, A., 2020, **Family-Centred Motivations for Agritourism Diversification: The Case of the Langhe Region, Italy**, *Tourism Planning & Development*, Vol. 17, No. 6, pp. 591-610.
- Chien, G. C., Yen, I. Y., & Hoang, P. Q., 2012, **Combination of theory of planned behavior and motivation: An exploratory study of potential beach-based resorts in Vietnam**, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol. 17, No. 5, pp. 489-508.
- Ciolac, R., Iancu, T., Brad, I., Adamov, T., & Mateoc-Sîrb, N., 2021, **Agritourism—A Business Reality of the Moment for Romanian Rural Area's Sustainability**, *Sustainability*, Vol. 13, No. 11, pp. 1-29.
- Dewandini, S. K. R., & Dananto, A., 2021, **Visitor Satisfaction of Kampung Flory Agritourism**, In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Vol. 662, No. 1, pp.1-12
- Fishbein, M., & Ajzen, I., 2011, **Predicting and changing behavior: The reasoned action approach**, Psychology press.

- Giurea, R., 2018, **Contributions regarding the research of the sustainable development in agro-tourism from a circular economy perspective**, Doctoral dissertation, University of Trento.
- Hamid, A. H. A., & Mohamad, M. R., 2019, **Validating Theory of Planned Behavior with Formative Affective Attitude to Understand Tourist Revisit Intention**, International Journal of Trend in Scientific Research and Development, Vol. 4, Issue. 2, pp.594-598.
- Han, H., Hsu, L. T. J., & Sheu, C., 2010, **Application of the theory of planned behavior to green hotel choice: Testing the effect of environmental friendly activities**, Tourism management, Vol. 31, No. 3, pp. 325-334.
- Han, H., Lee, S., & Lee, C. K., 2011, **Extending the theory of planned behavior: Visa exemptions and the traveler decision-making process**, Tourism Geographies, vol. 13, No.1, pp. 45-74.
- Han, X., 2014, **Chinese Tourists' Intentions to Visit South Africa: An Extended Model of the Theory of Planned Behavior**, Doctoral dissertation, Nelson Mandela Metropolitan University.
- Han, H., Meng, B., & Kim, W., 2017, **Emerging bicycle tourism and the theory of planned behavior**, Journal of Sustainable Tourism, Vol. 25, No. 2, pp. 292-309.
- Hasan, K., Abdullah, S. K., Islam, F., & Neela, N. M., 2020, **An integrated model for examining tourists' revisit intention to beach tourism destinations**, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, Vol. 21, No. 6, pp. 716-737.
- Hofstede Insights. <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/iran,russia,the-uk/>
- Holliday, M. R., Martinus, K., & Boruff, B., 2020, **Agritourism in Southwest Western Australia**. Cooperative Research Centre for Honey Bee Products, Perth, Western Australia.
- Hsieh, C. M., Park, S. H., & McNally, R., 2016, **Application of the extended theory of planned behavior to intention to travel to Japan among Taiwanese youth: Investigating the moderating effect of past visit experience**, Journal of Travel & Tourism Marketing, Vol. 33, No. 5, pp. 717-729.
- Hsu, C. H., & Huang, S., 2012, **An extension of the theory of planned behavior model for tourists**, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol. 36, No. 3, pp. 390-417.
- Huang, S., & Hsu, C. H., 2009, **Effects of travel motivation, past experience, perceived constraint, and attitude on revisit intention**, Journal of travel research, Vol. 48, No. 1, pp. 29-44.
- Joo, Y., Seok, H., & Nam, Y., 2020, **The moderating effect of social media use on sustainable rural tourism: A theory of planned behavior model**, Sustainability, Vol. 12, No. 10, pp.1-14.
- Kazmina, L., Makarenko, V., Provotorina, V., & Shevchenko, E., 2020, **Rural tourism (agritourism) of the Rostov region: condition, problems and development trends**, XIII International Scientific and Practical Conference "State and Prospects for the Development of Agribusiness, Vol. 175, pp. 1-8
- Kim, S., Lee, S. K., Lee, D., Jeong, J., & Moon, J., 2019, **The effect of agritourism experience on consumers' future food purchase patterns**, Tourism Management, Vol 70, pp.144-152.
- Król, K., 2019, **Forgotten agritourism: abandoned websites in the promotion of rural tourism in Poland**, Journal of Hospitality and Tourism Technology , Vol. 10 No. 3, pp. 431-442.
- Lam, T., & Hsu, C. H. (2006). **Predicting behavioral intention of choosing a travel destination**, Tourism management, Vol. 27, Issue. 4, pp. 589-599.
- Lee, S., 2011, **Volunteer Tourists' Intended Behavior Using the Revised Theory of Planned Behavior**, Doctoral dissertation, Virginia Tech.
- Meng, B., & Cui, M., 2020, **The role of co-creation experience in forming tourists' revisit intention to home-based accommodation: Extending the theory of planned behavior**, Tourism Management Perspectives, Vol 33, pp. 1-13.

- Meng, B., Chua, B. L., Ryu, H. B., & Han, H., 2020, **Volunteer tourism (VT) traveler behavior: Merging norm activation model and theory of planned behavior**, Journal of Sustainable Tourism, Vol .28, No.12, pp.1947-1969.
- Paul, J., Modi, A., & Patel, J., 2016, **Predicting green product consumption using theory of planned behavior and reasoned action**, Journal of retailing and consumer services, Vol. 29, pp.123-134.
- Roman, M., & Grudzień, P., 2021, **The Essence of Agritourism and its Profitability during the Coronavirus (COVID-19) Pandemic**, Agriculture, Vol. 11, No.5, pp. 1-25.
- Soliman, M., 2019, **Extending the theory of planned behavior to predict tourism destination revisit intention**, International Journal of Hospitality & Tourism Administration, pp.1-26.
- Su, D. N., Johnson, L. W., & O'Mahony, B., 2020, **Will foodies travel for food? Incorporating food travel motivation and destination foodscape into the theory of planned behavior**. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol. 25, No. 9, pp. 1012-1028.
- Suhartanto, D., Dean, D., T. Chen, B., & Kusdibyo, L., 2020, **Tourist experience with agritourism attractions: what leads to loyalty?**, Tourism Recreation Research, Vol. 45, No. 3, pp. 364-375.
- Sznajder, M., Przezbórska, L., & Scrimgeour, F., 2009, **Agritourism**. Cabi
- Ulker-Demirel, E., & Ciftci, G., 2020, **A systematic literature review of the theory of planned behavior in tourism, leisure and hospitality management research**, Journal of Hospitality and Tourism Management, Vol. 43, pp.209-219.
- Wojcieszak-Zbierska, M. M., Jęczyński, A., Zawadka, J., & Uglis, J., 2020, **Agritourism in the era of the coronavirus (COVID-19): A rapid assessment from Poland**, Agriculture, Vol. 10, No. 9, pp.1-19
- Zhou, S., Yan, Q., Yan, M., & Shen, C., 2019, **Tourists' emotional changes and eWOM behavior on social media and integrated tourism websites**, International Journal of Tourism Research, Vol. 22, No.3, pp.336-350.